

כמים תימים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

גליון מספר 355

ט"ו אב
תשפ"ה

פרשת ואתחנן

דרך חיים

אמנם בתחילה לא ירגיש האדם את התענוג בהן, אך ככל שיתרגל בהן יחוש כי הן נופת צופים.

דומה הדבר לאדם שמתפתל בייסוריו. כאשר נותנים לו תרופה בתחילה זועק הוא על רופאיו ומתמרמר, אך עם המזור שיביאו יכיר האדם שמר זה הינו מתוק באמת. לכן ענוש יענש האדם על פתיותו שלא ידע את הטוב והרע. זה מה שאומר ירמיה "אותי עזבו מקור מים חיים" לטובת מים מרים. זו הכוונה של 'לקו בכפליים' - שישראל אמנם מחפשים ומצטערים, ועד שמוצאים מענה לנפשם מוצאים הם דברים שאינם מביאים סיפוק אמיתי ורוויה פנימית.

אמנם גם הנחמה תהיה גם היא בכפליים, שבעצם הבקשה ימצאו את המענה. על זה נאמר "ישמח לב מבקשי ה'", וכאשר ימצאו יזכו לשמחה נוספת ומי שתייתם יהיו מים חיים. זהו שנאמר "תנו שכר לאובד ומים למרי נפש" (משלי לא ו), שנותן מענה למי שלא מחפש רוויה אלא דחיית הכאב. אבל חכמת התורה ותיקון המידות מביאות רפואה אמיתית ולא רק דחיית הכאב. זוהי נחמתנו - תיקון הנפש וקרבת אלקים נכונה, מקור מים חיים שינחמו אותנו בכפליים כנגד מה שלקינו.

שבת שלום!

אומר הסבא מקלם בספרו 'חכמה ומוסר' הנטיה הטבעית של אדם לענג את עצמו ולדרוש את טובת עצמו היא דבר חיובי ורצוי, שאם לא כך לא היה הקב"ה מטביע באדם את הטבע הזה. עונשו של הקב"ה לא בא על מה שהאדם מענג את עצמו אלא על מה שנוהג בסכלות וטפשות.

בנוהג שבעולם אדם שרוצה לשתות מים לוקח כלי נקי, ממלא ושותה. אבל אם הכוס או המים לא נקיים נמנע הוא מלשתות, אלא אם צמא הוא מאד ואז אינו מקפיד על נקיין הכלי. יותר מכך, כשתוקף את האדם צמא ממושך מוותר הוא אף על נקיין המים, ולא זו בלבד אלא מוכן הוא לקחת אפילו דבר מאוס ובלבד שיש בו לחלוחית להשיב את נפשו. אף אדם לא יתמה על כך, שהרי "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב ד). אך שונים הם הדברים אם אדם צמא ישתה מים מלוחים. מעשה זה הינו מעשה כסיל, שמקרב הוא את המוות שלו ומגביר את צמאתו.

כך הסביר הסבא את עניין האדם. בקשת התאוה לענג את האדם אינה שלילית, שזהו טבעו. אך אל לו לאדם להתנהג כמו כסיל ולשתות מים מלוחים. הרי כל התאוה של העולם הזה היא רצונו של האדם לבקש דבר נוסף. אמנם אם האדם עסוק בלספק את תאוותו מיד יצמא יותר ויכלה כוחו ברדיפה אחר תענוגים נוספים. הנה לדוגמא, בקנאה אין ביד המקנא למנוע את הטוב שמגיע לזולת, והמקנא לא רק שלא נהנה אלא אף מוסיף ואוכל את הבשר. כן במידת הכבוד, התאוה וכדומה במידות הרעות. לעומת זאת המידות הטובות הינן ברכה לאדם.

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

נספר משה ריבלין, לימים יו"ר הדירקטוריון של הקק"ל:

בילדותי למדתי בתלמוד-תורה 'עץ חיים' וזכיתי לשמוע תורה מפיו של אותו צדיק אשר כה המחיש לי את המושג של "עולם חסד יבנה". אחת לשבוע היה ר' אריה משוחח עמנו, הנערים, בענייני מוסר. המוטיב המרכזי בשיחתו התבסס על האמור במסכת אבות (ו ד) "כך היא דרכה של תורה - פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל". לא היה עליו להתאמץ כדי להסביר לנו את משמעות הדברים. באותם הימין היו הדברים בבחינת 'פשוטו כמשמעו': "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה". אולם השיעור המוסרי המעמיק ביותר ניתן לנו, לילדים, שעה שראינו במו עינינו כיצד דלתו של ר' אריה פתוחה הייתה בפני כל ילד עני ונדכא. לא היה לנו צורך כלל להתדפק על דלתו, שהרי היא מעולם לא ננעלה. וכל אותן שעות הוא יושב רכון בתוך חדרו, שהיה למעשה קימור מתחת לחדר מדרגות. בבניין התלמוד-תורה הייתה קומה ראשונה, עם יסוד לקומה השנייה, אף הוכנו המדרגות לקומה זו שטרם נבנתה. תחת אותו קימור איווה למושב לו, ושם קיבל את תלמידיו.

משראינוהו, נוכחנו לדעת שהוא מקיים בגופו את שהורה לנו "פת במלח תאכל ומים...". הוא לא היה זקוק יותר ללמדנו את תורת המוסר, שהרי איש מופת זה היה בבחינת יצירה מוסרית מופלאה שאפשר לשאוב הימנה תשעה קבין של יראת שמיים ואהבת ישראל ורגשות נעלים של טוהר וחשבון נפש. עבורנו, הילדים-נערים, שומעי לקחו הלומדים תורה מפיו. הוא היה בבחינת 'תורה מהלכת'.

המשך בעמוד הבא

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

בדרכו של ר' אריה

לימים, שימשתי כקונסול כללי של ישראל בניו-יורק. הוזעקתי ארצה כדי להיות ליד מיטת אבי שנפל למשכב ממנה לא קם. יצאתי לשעה קלה את חדר אבי, כדי להסדיר דבר-מה. משחזרתי נוכחתי לדעת כי באותו פרק זמן קצר שנעדרתי נפטר אבי ז"ל. דאב לבי שלא הייתי עימו ברגעיו האחרונים. אך הוא לא נפטר בודד - ר' אריה כבר ניצב ליד מיטתו שעה שאבי השיב נשמתו לבוראו...

(צדיק יסוד עולם עמ' 65)

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

לאחר הפסקה ללימוד הלכות בין המצרים נשוב לעסקנו בהלכות שבת. כפי שדיברנו בתחילת עסקנו בהלכות בישול ישנה הבחנה בין בישול באש שאסור לבישול בחמה (שמש) שמותרת. בעוד מדרבנן נאסר מדרבנן לבשל בדבר שחומם על ידי האש ('תולדות חמה'), שמא יבוא אדם לטעות ולבשל בדבר שחומם באש ('תולדות האור'). אחת המשמעויות המרכזיות בימינו לדין זה הוא דין השימוש בדודי שמש וחשמל בשבת.

על מנת להורות הלכה למעשה עלינו לדעת כי אופן הפעולה של דוד חשמל ודוד שמש שונה, וממנו נגזרות המשמעויות להלכה. הדוד החשמלי פועל כגוף חימום גדול בו מתבשלים המים, ודין הדוד כדין כלי ראשון - סיר המתבשל על גבי האש. גם לאחר שהבویلר כובה דין המים שבו כדין כלי ראשון שהוסר מעל גבי האש. בזמן שאדם פותח את ברז המים החמים בשבת נכנסים לתוך דוד החשמל מים חדשים קרים שמתחמים בתוכו מכח המים החמים שבתוכו. בזה אין זה שונה הדבר מהכנסת מים קרים שאינם מבושלים לתוך סיר עם מים רותחים, ועוברים בזה על איסור תורה של בישול. היה מי שרצה לומר שזוהי גרמא, משום שכניסת המים מתבצעת ע"י פעולה אחרת של פתיחת ברז המים החמים. אך זוהי טעות, משום שמיד עם יציאת המים החמים נכנסים מים קרים חדשים לדוד, וכן אמר מרן שר התורה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל. לכן על אף שאינו מכוון לכך ואין לו כעת צורך בזה עדיין הדבר אסור משום שזה פסיק רישא- דבר שבהכרח יקרה. למסקנה דוד חשמל אסור בשימוש בשבת עבור אדם בריא, בין אם הדוד דולק ובין אם לא, כי הוא כסיר מים שהתבשל על גבי האש.

בעניין דוד השמש עולה מבירור אצל טכנאים שאופן כניסת המים מתבצע באופן הבא: מים זורמים דרך הצינור התחתון שבדוד לתוך הקולט-שמש, שהוא מערכת צינורות המכוסים בזכוכית ומתחממים מקרני השמש. לאחר שהמים מתחממים בקולט הם נכנסים לדוד דרך הצינור העליון. בשעת פתיחת המים יוצאים מהחלק העליון של הדוד מים לברז שבבית, ובמקומם נכנסים מים חדשים לדוד באמצעות הצינור התחתון. יוצא שהמים שבדוד לא התחממו בעזרת אש אלא התבשלו ע"י החמה- השמש. מכלל הדברים יוצא שעם פתיחת הברז בבית נכנסים מים חדשים קרים שמתבשלים בתולדות חמה ולא בתולדות האש. הנפקא מינה היא שתולדות האש אסור מדאורייתא, ואילו האיסור של תולדות חמה הוא מדרבנן כאמור. כשהיה מי שרצה לומר שהמים שבקולט לא נחשבים כמתבשלים בתולדות חמה אלא בחמה עצמה, המשיך בעמוד הבא

כמים תיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

הלכה ומנהג

שכן מתבשלים הם בקוט נוכח קרני השמש, ואם כן הדבר מותר שהרי בישול בחמה מותר בשבת. עוד רצו לומר שהדוד נחשב ככלי שני, משום שתהליך הבישול של המים מתרחש בתוך הקולט ולא בדוד, ורק לאחר מכן המים המבושלים מתכנסים בדוד. אך כבר ערערו על הנחה זו, משום שהדוד דומה לאמבטיה המחוברת בצינורות לכלי ראשון, שחז"ל החשיבוהו ככלי ראשון (שבת מ:). בנוסף, יש לדון בעניין המים שנכנסים עתה לתוך הקולט ולא רק בעניין המים הנכנסים לדוד. אמנם מעבר המים מהדוד לקולט נחשב כגרמא בלבד, משום שהוא פועל יוצא ולא פועל ישיר של פתיחת הברז, ואין לאדם תועלת בזה כעת. ויש להקל באיסור דרבנן בדין גרמא בפסיק רישא. כן ניתן להחשיבו כ'מתעסק', משום שהוא עוסק בדבר אחד ומתרחש דבר אחר שכלל אין לו יחס אליו, ויש דעות שמתעסק בדרבנן מותר לכתחילה, ועל כל פנים ודאי שלהלכה יהיה פטור.

מכל האמור נסיק שלאדם בריא אין להשתמש במים מדוד השמש אף עבור שטיפת פניו ידיו ורגליו (שמעבר לזה בכל מקרה אסור מדין רחיצה בשבת בחמים). אמנם עבור חולה, אף שאין בו סכנה, או עבור תינוק נתיר את השימוש ואין צריך לעשות זאת בשינוי. משום שכלל נקוט בידינו שבאיסורי דרבנן אנו מתירים עבור חולה שאין בו סכנה רק בשינוי (שו"ע שכח יז), אולם כשאי אפשר לעשות שינוי, כגון במקרה שלנו שלא ניתן לשנות בגוף המלאכה האסורה (שזוהי הגדרת שינוי כהסבר החיי אדם כלל סט), מותר לעשות את המלאכה גם בלא שינוי. ומי שירצה לדחות את האמור לעיל קשה לומר שאין לו על מה לסמוך. אמנם מרן הגרש"ז וגדולי הפוסקים הכריעו כך למעשה. לכן דוד שמש אסור בשימוש לאדם בריא, אך לחולה שאין בו סכנה ולתינוק מותר אף בלא שינוי.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

שאלה |
תשובה |

האם אסור לקצוץ ציפורניים של הידיים והרגליים לפי אותו הסדר, ומה החומרה בדבר? מרן הרמ"א (סי' רס ס"א) כותב שהמנהג הוא שאין לקצוץ ציפורניים לפי הסדר, ומקור דבריו באבודרהם. שמעתי ביאור לעניין שהוא משום שהציפורניים רומזות ליתור וחיצוניות - קליפות והרי הן הפוכות מן הסדר, ולכן אין להם סדר. מובא שיש י"א שערים של מסאבותא ולא עשרה שהוא מספר הרומז לסדר כמו שכתב המהר"ל. השל"ה (מס' שבת), אורחות חיים (ברכות) והאבודרהם כותבים דברים קשים על מי שאינו מקפיד על סדר הקציצה, משום שיש בזה סכנה לשכחה, עניות, שם רע ולקבורת בנים ה' ירחם. אך אציין שהאר"י לא דקדק בזה, והתשב"ץ כותב שגם המהר"ם לא היה מקפיד על כך.

ראיתי בספר שפתי כהן מגורי האר"י (פרשת נשא) שצריך להתחיל לקצוץ בדווקא מיד שמאל, וכן כתב מרן הרמ"א (שם). ולמי שמקפיד למעשה לקצוץ שלא באותו הסדר, יש לו לנהוג על פי סדר הקציצה שמובא בדברי מרן הרמ"א (שם): ביד שמאל קוצצים את הציפורניים לפי סדר ד (קמיצה), ב, ה, ג, א ובימין לפי סדר אותיות בדאגה. סדר הקציצה הוא עניין של הרגל שלבסוף נעשה טבע. כדאי להחמיר על אף שהיו מי שהקלו בדבר, משום שכן פסק מרן המ"ב. אך לגבי קציצת ציפורני הרגליים אין צורך להחמיר, כפי שכתב בקצות השלחן ובהנהגות ממרן החזו"א. ונוסיף מספר דברים בעניין קציצת הציפורניים. המגן אברהם מביא שלא לקצוץ באותו היום את ציפורני הידיים והרגלים. ומצאתי את דבר זה גם בספר מגיד מישרים, שכתב מרן השו"ע עפ"י דברים שקיבל ממגיד מהשמים. אך גם עניין זה לא נזכר בדברי מרן האר"י ז"ל, והוא ז"ל לא היה נזהר בזה והיה קוצץ את ציפורני ידיו ורגליו יחד בערב שבת. אך מרן המ"ב כותב שהמנהג הנכון הוא לקצוץ את ציפורני הידיים ביום חמישי ואת ציפורני הרגליים ביום שישי. ונפלאתי על הדבר כי מרן המ"ב עצמו מביא בשם הא"ר שאין לקצוץ ציפורניים ביום חמישי, כי הציפורן חוזרת וגדילה בשבת ואין זה מכבוד השבת.

ונוסיף שר' יהודה החסיד כתב שאין לקצוץ ציפורניים בראש חודש, ואפילו כשחל בערב שבת. והביא מרן המ"ב מביא את הדבר. אך מפליא הדבר שר' יהודה החסיד דיבר על השערות ולא על הציפורניים, ומקור הדברים בעניין הציפורניים נמצא במלבי"ם בדה"ח ובקיצוש"ע. אבל למעשה הציבור מאוד מחמיר בזה, וכמו שכתב מרן המ"ב שאפילו בערב שבת לא נוהגים להקל בזה. אולם מי שמיקל יש לו על מה לסמוך, ובוודאי כאשר יש שני ימים של ראש חודש, שהיחיד שאוסר גם בזה הוא היד-אפרים.

כמים חיים

בנשיאותו של הרב חיים אידלס שליט"א

בהוצאת ע"ר "איש צדיק היה" 580546158

שו"ת

עם הרב חיים אידלס

האם מותר לדבר בדברי תורה תוך כדי קציצת ציפורניים?

המהרש"ם (ח"ד סי' קמח) מתיר לענות אמן ולדבר ולשמוע דברי תורה, אך אינו מנמק את דבריו. אך הביא ממהר"י אשכנזי שראה שבעל 'והשיב משה' שמע דברי תורה תוך כדי קציצת ציפורניים, וביאר המהרש"ם ששומע כעונה ולכן יש להתיר גם לדבר בדברי תורה.

שאלה |

תשובה |

האם מותר לדבר בדברי תורה תוך כדי קציצת ציפורניים?

המהרש"ם (ח"ד סי' קמח) מתיר לענות אמן ולדבר ולשמוע דברי תורה, אך אינו מנמק את דבריו. אך הביא ממהר"י אשכנזי שראה שבעל 'והשיב משה' שמע דברי תורה תוך כדי קציצת ציפורניים, וביאר המהרש"ם ששומע כעונה ולכן יש להתיר גם לדבר בדברי תורה.

שאלה |

תשובה |

האם יש עניין בכל מקום לקבל שבת כמו זמן כניסת השבת בירושלים?

להלכה נקטו הראשונים (תוס', הרא"ש ועוד) שיש מצווה מן התורה להוסיף מחול על הקודש בשבתות וימים טובים. אמנם הרמב"ם והגאון (ביאור הגר"א) כתבו שהיא מצווה מדרבנן. לגבי שיעור הזמן לתוספת השבת ישנה מחלוקת עצומה. בראשונים כבר מצינו שאין צריך לקבל זמן תוספת שבת אלא שהיא נעשית מאליה, וכן פסק בשו"ע הרב. אולם רבים חלקו על כך וסברו שחובה לקבל תוספת שבת בפה, ואם הוא לא קיבל תוספת שבת הוא עובר בעשה מן התורה. ולהלכה העיקר כדעה הראשונה - שהתוספת חלה מאליה. אולם יכול האדם לקבל עוד תוספת שבת גם לפני הזמן המועט שחלה התוספת מאליה. ואלו שמתפללים תפילת ערבית של ערב שבת מפלג המנחה מקבלים על עצמם את תוספת השבת מרגע אמירת "ברכו" של ערבית. ויש אומרים שכבר ב"לכה דודי" קיבלו תוספת זו. והנשים מקבלות על עצמן שבת משעת הדלקת נרות, אלא אם כן התנו שאין מקבלות על עצמן.

שאלה |

תשובה |